

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Jonstoni Historia Naturalis

Ioannis Ionstoni|| Theatrvm|| Vniversale Omnivm|| Animalivm|| Insectorvm

Jonston, Jan

Heilbrunna, MDCCLXVIII.

VD18 90529197

Vorwort

urn:nbn:de:gbv:45:1-11095

PRAEFATIO

AD LIBROS

DE INSECTIS.

Nomen.

I NSECTORVM nomine animalia illa exanguia intelligimus, quae incisuras parte sui vel supina vel etiam prona vel etiam utraque habent, et corpore intus forisque duro constant.

Aristoteles *εντομα* vocat, ab incisuris, quae nunc cervicum

Plin. H. N.
l. 11. c. 1.

loco, nunc pectorum, atque alvi procinctu separant membra tenui fistula cohaerentia. Albertus *annulosa* dixit, quod corpora quibusdam quasi annulis distincta gerant. Imperfecta ad sanguinea si comparaveris dici possunt: nec enim tanto partium apparatu stipantur: si in se considerentur, quia nulla re ad naturam suam pertinente destituuntur, perfectissima jure dixeris.

Partes.

Partes si attendamus, Antennas quaedam in capite gerunt, quae in Lucano cornua potius vel forcipes propter duritiem vocantur: nullas alia habent. Oculi in omnibus patent, illique duri, ut quasi

Arist. H. A.
l. 4. c. 7.

Plin. H. N.
l. 11. c. 27-37.

per membranam vitri modo translucidam cernant; mobiles iisdem, ut, cum ob duritiem hebetius videant, clarius, splendore recepto videant.

Aristot. de
part. lib. 4.
c. 5.

Nec genae ipsis, nec palpebrae. Lingua quibusdam mollis et infirma, dura et valida omnibus, quibus non in alvo aculeus est. Dentibus carent, quae cibo utuntur humido; de quibus ut et aliis cibo accommodatis ita Aristoteles:

Partes quae cibum administrant, non pari ratione datae omnibus, sed plurimum differunt. Quibusdam in ore est, quod aculeus appellatur, quasi compositum, ac una linguae et labiorum obtinens potestatem. Quibus autem aculeus non parte priore habetur, iis intra dentes tale sensorium continetur. Ventrem nonnulla habere advertit idem, a quo reliquum intestinum vel simplex vel replicatum proficiscitur. Viscus nullum est, nullum etiam pingue: nec ossa, nec spina: naturam inter carnem et nervum mediam obtinent. Cute omnia circumdantur, sed admodum tenui.

Arist. H. A.
l. 4. c. 7.

Aristot. de
gener. l. 4.

Brevissime haec Plinius. Insecta ut intelligi potest, non videntur nervos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, nec crustam quidem fragilem, ut quaedam marina, et quae jure dicatur cutis: sed mediae cujusdam inter omnia haec naturae, corpus arenti simile; nervo mollius, in quibusdam partibus siccius verius quam durius. Pennas quaedam habere, quaedam non, in textu dicemus, de varietate in differentiis.

Plin. H. N.
l. 11. c. 4.

Ἐλουργεν dicitur crusta quae pennis supervenit, easque vaginae instar condit. Caudam solus scorpio, si Aristotelem sequimur, habet. Senectam exuere suetum illis quorum pennae vagina continentur. Pedes quibus sunt in obliquum moventur: quorundam extremi longiores foris curvantur. Quae vero saliant, vel crura posteriora habent longiora, vel gubernaculis quibusdam saltui accommodatis fulciuntur, retro curvatis.

Aristot. de
part. lib. 4.
c. 6.

Causam apud Aristotelem invenies. Pedes, inquit, priores longiores nonnulla ex illis habent, ut quoniam propter oculorum duritiem non exquisi-

Arist. H. A.
l. 8. c. 7.

Plin. H. N.
l. 11. c. 48.

):(

PRAEFATIO.

te cernunt, cruribus illis longioribus incidentem molestiam abstergant et arceant. De numero sciendum, plures habere quae pro corporis sui longitudine plurimum frigent; pauciores, quae volucres. Pennarum ad iumento pedum inopia compensatur. Partim sponte partim per coitum generantur. Culices et vermiculos nec coire, nec ex animalibus nasci Aristoteles habet. Vt mas in coitu foeminae inserat, visum paucis, nec adeo exploratum habetur: mirumque genitale oblongum foeminis, quo genitalem auram a masculo hauriant. De illis quae vermem generant ita Aristoteles. *Generant et vermem insecta, quae vim obtinent generandi, et quae non per coitum sed sponte naturae oriuntur, ex tali origine consistunt.* Nam et Erucas genus esse vermis censendum est, et foetum araneorum, quanquam propter figurae orbiculatam speciem, similia ovo, tum eorum nonnulla et alia complura primordia esse videantur. Verum non figura, nec mollitie aut duritie ovum definiendum est. Sunt enim conceptus nonnullorum duri, quamvis ovo diversi, sed quod totum mutetur, nec ex parte animal gignatur, id vermis est. Omne autem hoc vermiculi genus, ubi suae magnitudinis finem receperit, quasi ovum efficitur. Indurescit enim putamen eorum, et tantisper immota redduntur. Quod in vermiculis apum et vesparum atque etiam in erucis apertum est. Cujus rei causa est, quod natura pro sui imperfectione quasi maturans antequam tempestivum sit ovum pariat, tanquam hic vermis ad incrementum ovi mollis adhuc pergat. Hoc eodem modo in caeteris evenit omnibus quae non coitu generantur, vel in lanis, vel aliis huiusmodi, atque etiam in aquis. Omnia enim post vermis naturam motu cessant, et putamine obarescunt. Mox rupto putamine exit veluti ex ovo animal, tertia perfectum generatione, idque pennatum quod jure multi mirentur. Erucae enim quamprimum capiant cibum, mox non capiunt, sed motu cessant, quae per id tempus Aureliae a nonnullis vocantur Vesparum etiam vermiculis, et Apum, idem accidit. Post deinde, quae Nymphae appellantur, proveniunt, quae nihil huiusmodi habeant. Ovorum enim natura, adpta suum finem, non insuper accrescit, sed ante augetur et alitur, donec distinguatur, et fiat ovum perfectum: Vermium autem alii hoc intra se habent, unde excrementum ipsis nutriendis accedat, ut vermes apum et vesparum: alii de foris capiunt, ut Erucae et caeterorum nonnulli vermium. Diu coitus durat, tardo digressu sejunguntur: brevique maxima sui parte pariunt. Emittantne semen incertum est. Quot diebus generatio absolvetur, apud Aristotelem habemus. Maximae partis ternis septenariis aut quaternis ut in oviparis describitur. Septem ab initu concretionem et consummationem ovi sibi vendicant: reliquis tribus septenis incubant et excludunt, ea scilicet quae suo procreant foetu, qualis est araneus. Quoad motum nora, repere, ambulare, volare, etc. Omnia pluribus motuum quam sanguinea generibus moveri, utpote quae in frustra divisa, mutilatis corporibus satis diu vivere possunt. *Spirent* nec ne non convenit inter authores. Negat Aristoteles, et perfrigerari duntaxat voluit. At Plinius: *Non video cur non magis possint non trahere animam talia et vivere quam spirare sine visceribus: quod etiam in marinis, (addit) docuimus, quamvis arcente spiritum densitate et altitudine humoris. Pulmone carere, nec refrigerio cum sint frigida indigere, certum. Quorsum itaque respiratio? Murmur quod Apes et Muscae edunt, interioris spiritus agitari accidit.* Quae canere videntur, membrana septo transverso

Generatio
Arist. de
gener. lib.
1. c. 16.

Arist. H.
A. 1. 5. c. 20.

Spiratio.
Plin. H. N.
1. 11. c. 3.

Motus.

Aristot. 1. de
som. et vig.

P R A E F A T I O.

verso subdita, ad quam spiritus inclusus atteritur, obstrepunt. Exanimantur sub aquis multa, in cineribus reviviscunt, non quod inspirare non poterant, sed quod interior ille spiritus ab humore suffocatus fuerit, quo per calorem discusso, sibi restituitur. *Odoratus* quisquis in illis, nativo *Odoratus*, spiritu ipsorum corporis perficitur. Nec enim sensorio carere, si sensus adest, dicendum est. *Vocem* edere quis dixerit? sonum ex interioris pelliculae attritu. Locustae suis se atterentes gubernaculis sonant, Diversus tamen is. Murmur edunt apes: cum attritu stridorem Cicadae. Et quia hoc genus intus sonum habere visitur, hinc *Enceladum* insecti genus appellari Grammatici adstruunt. Univerſim *Bombycia* a bombo diceret. Tenaciorem prae sanguineis sortita *vitam* non est quod dubites, ea inprimis quibus longum corpus est, et pedes multi, ut in *Cen-* Arist. H. A. tipeda videre est. Singulare illud quod in agro Liguria Augustinus ob- l. 4. c. 7. servavit. Secti per medium vermis partes a vulnere tanta celeritate in contraria discessere, ac si duo diversa animalia fuissent. Causam ad multiplicem principii eorum partem referre videtur Aristoteles. Subito in- Aristot. de tereunt, et vel solius olei aspersu enecantur, quod viscositate hujus an- part. lib. gustissimis per naturam meatibus occlusis, spiritus intercipiatur. 4. c. 5.

Differentiae sunt innumerae: praecipuae a loco in quo nascuntur et degunt, *quantitate, qualitate, partibus, victu, generatione, coitu et gres-* Arist. H. A. *su*, sumuntur. *Locis* variis gaudent. In igne oberrat pyrausta ut Pli- l. 5. c. 10. nius vocat: *in nive* vermes hirti et rubidi: *in aquis marinis* scolopendra, pulex et alia: *in dulcibus* hirudines, scarabaeorum quoddam genus corpore lato, compressoque, quod et in fundo reptat. In terra oriuntur vermes, lumbrici, juli, etc. Saepe etiam intra fossilia invenias. *Plan-* tae inprimis diverſi generis insecta ferunt. In arborum *caudicibus* reperiuntur Cossos et Teredines; in ficu Ceraſten; in olea plantata ubi effossa quercus, Ranam vel Raucam vermem; in forbo, vermiculos ruffos, pilosos; in vitibus Butyros, ut Tullius vocat; et Ipes, qui verno tempore, Austro spirante orti, oculos vitium erodunt; et Involvulum, qui in pampini foliis intortis se implicat: nihil de Volucella dicam, quae in vino nascitur. Cupressum et esculum infestant Galbae, a quibus Sulpitiorum genti cognomen: Evonymum quoddam erucarum genus, quod frondibus absumtis emoritur: vesiculam ulmi pſenit: coccum, bestiola Conopi similis, quae fructu matureſcente erumpit: gramen, Crotones: dipſaci fructum, vermis, qui portatus quartanam solvere dicitur: solani folia vermis viridi et croceo colore distinctus, cornu in fronte gerens, digiti longitudine: porrum Prassocurides: brassicam Crambides: Asphodelum vermes in volucres bestiolas flosculorum specie degenerantes: malvam cimices agrestes: rutam perniciosi vermiculi. In *frugibus* quoque peculiarioria oriuntur insecta. In tritico namque occurrunt Curculiones: in farre vermiculus teredini similis, quo cavo dentium cera incluso, vitia- ti cadere dicuntur: in faba, Mida: in lente et aliis alii. Nec exsortia insectorum animalia. Lendes et pediculi caput humanum infestant: in manibus sub cute *pedicellus* vulgo dictus oritur. Dracunculi Aegypti et Indiae incolas, in cruribus et brachiorum musculis infestant. In ovibus sunt Ricini: in bubus et canibus Cynomiae: sub lingua licetae. Mullum piscem affligit scolichia: Cyprinum, primo nativitatſ anno vermiculus quidam niger circa branchias. In percis fluvialibus duodecim ceu uniones ervi magnitudine generantur, carnosi, candidi, quibus singulis ver-

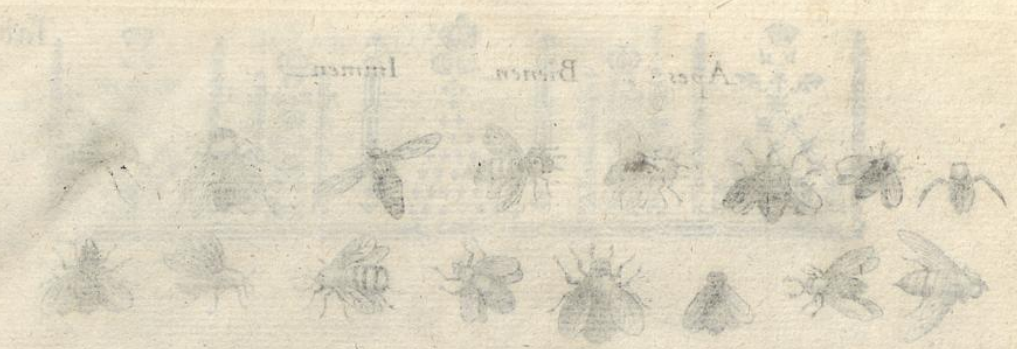
PRAEFATIO.

mis gracilis, oblongus, et teres inest. Gobius piscis vermibus quos in ventre gestat viciatur. Leuciscus lumbricis candidis, latis, qui se intestinis et visceribus circumvolvunt. Nonnullis aliis minuta quaedam animalcula quae partum expellunt innascuntur. Carnes saepe inveteratae blattas gignunt. Taceo ipsa infecta, ex quibus generantur alia. In Apum sane alveis Clerus, qui aliis Pyranias, invenitur. Obnoxia denique huic malo et artificialia. Teredines inprimis vestibis nasci Plinius affirmat. Tineae in lanificio producuntur: in libris blattae: ubi et bestiolam scorpionis similem, chelas brachiae forcipibus bifulcis dentata habentem, invenies. Inter *Qualitates* maxime *Color* occurrit. Alia enim simplici duntaxat tinguntur: alia vario, ut in papilionum et Erucarum inprimis generibus. *Quantitatem* et figuram si attendas, sunt parva, magna, rotunda, ovata, angulosa, hirta, glabra, etc. A *Partibus* plurimae sumuntur, *alis* inprimis, *pedibus*, *lingua*, *dentibus*, et *aculeis*. Alata sunt quaedam, *ἀπτερά* nonnulla: aliqua mutata forma alata fiunt, ut Erucarum genus, quod postea in alatos Papiliones transit. Ex illis sunt alia Coleoptera, quae alas velut in vagina recondunt, *vaginipennia* Plinius dicit, ut Scarabaei, Cantharides, etc. alia semper conspicuas et apertas gerunt ut Muscae, Apes. *ἑλωτρον* Philosopho crusta illa dicitur, quae pennis supervenit. Sunt et alia bipennia, alia quadripennia. De quibus ita ele-

Plin. H. N. *Insectorum quaedam binas gerunt pennas, ut Muscae: quaedam quaternas, ut Apes. Membranis et Cicadae volant, quaternas habent, quae aculeis in alvo armantur. Nullum cui telum in ore pluribus quam binis advolat pennis. Illis enim ultionis causa datum est, his aviditatis. Nullis eorum pennae reviviscunt avulsae. Nullum cui aculeus in alvo bipenne est. Quibusdam pennarum tutelae crusta supervenit, ut Scarabeis, quorum tenuior fragiliorque penna. His negatus aculeus etiam. Invenias inter ea et ἑλωτέρα totipennia seu totala, quae alas habent non scissas ut Apes et Vespae. Papiliones farinaceas habent. Pedum ratione Apodes sunt Lumbrici; Multipedes Centipediae et Millepedae. Haud pauciores sex plurima habent. Lingua aliis mollis infirmaque: aliis dura et valida, ut Tabanis, Asylis, etc. Omnibusque data quibus aculeis in alvo non est. Dentes haud pauca habent: Non habent illa quae humido cibo vescuntur. Aculeus quibusdam in ore est, linguae ac labiorum potestatem obtinens: quibusdam in alvo est. Nos omnia in *Terrestria* et *Aquatica* distinximus, utraque in *Pedata* et *Apoda*, prout in historia videre est. Et haec sunt quae de Insectis in genere dicere volui. *Vsum* sub singulis speciebus prosequemur. Historiam Animalium, plantarum excipiet historia, cum figuris aeneis, cujus gustum ante quinquennium dederam. Tu Benevole Lector, fave, et felicem successum, cum prospera valetudine nobis apprecare, ut et hoc opusculum, bono literariae juventutis coeptum, absolvere possimus. Dabam Lesznae ex Musaeo*

10. Iunii An. M DC LII.

HISTO.

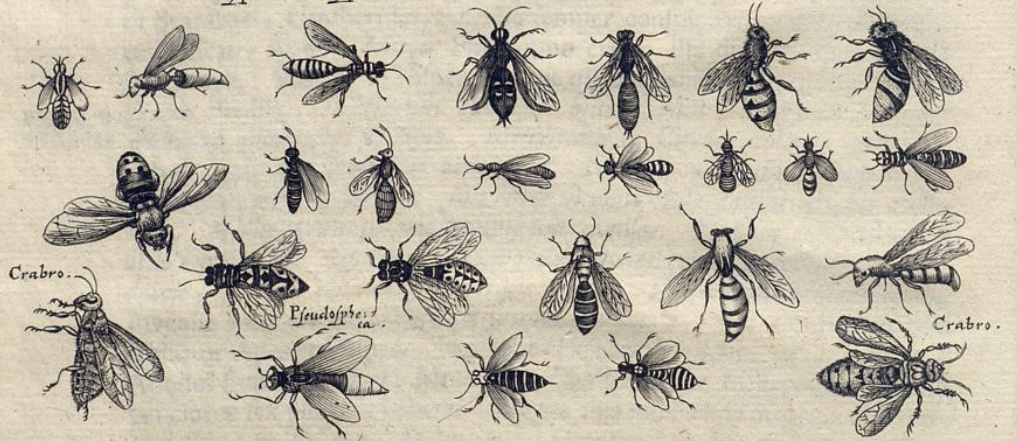
Apes . Bienen . Immen

Fuci Bombylii . Hummeln

Vespe . Wespen et Crabrones . Hornausen

Cicadae . Krichart

